

Nr 337.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående understöd åt sällskapet för folkundervisningens befrämjande; given Stockholms slott den 22 mars 1918.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels, med uteslutande ur riksstaten av det nu å ordinarie stat uppförda anslaget till sällskapet för folkundervisningens befrämjande, till nämnda sällskap bevilja på ordinarie stat

till sällskapets verksamhet i allmänhet ett reservationsanslag av 1,500 kronor samt

till understöd åt sällskapets högre folkskola ett förslagsanslag, högst 7,570 kronor;

dels ock besluta, att såsom villkor för det sistnämnda anslagets utgående skola för sällskapets högre folkskola i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser som för sådan högre folkskola i allmänhet, där undervisningen är inriktad på visst yrke eller viss yrkesgrupp.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 mars 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
 Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 RYDÉN,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde:

Understöd
 åt sällskapet
 för folkun-
 dervisningens
 befrämjande.

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 184, föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition om anslag till sällskapet för folkundervisningens befrämjande, beräkna för ändamålet en ökning av det i riksstaten under åttonde huvudtiteln å ordinarie stat uppförda anslaget till nämnda sällskap med 5,500 kronor. I det statsrådsprotokoll över ecklesiastikärenden, som åtföljde sagda statsverksproposition, omförmälde jag, att jag hade för avsikt att framdeles göra framställning om förslag till innevarande års riksdag angående dels ett enhetligt ordnande av de praktiska ungdomsskolor, vilka omhänderhade undervisningen för ungdom, som efter inhämtande av folkskolans lärokurs överginge eller ärnade övergå till praktiskt arbete inom

näringslivets olika områden, omfattande, utom andra läroanstalter, även den högre folkskolan, dels ny lönereglering för vissa lärarkårer, däribland lärarpersonalen vid de högre folkskolorna.

Sedan Kungl. Maj:t den 15 februari 1918 i enlighet med av mig av-givet förslag avlätit proposition till riksdagen angående upprättande av praktiska ungdomsskolor samt jämväl utredningen av frågan om ny löne-reglering för lärarpersonalen vid de högre folkskolorna blivit slutförd och Kungl. Maj:t förut denna dag beslutat framställning till riksdagen rörande sådan löneroglering, anhåller jag att ånyo få anmäla ärendet angående understöd åt sällskapet för folkundervisningens befrämjande.

Till omförmälda sällskap, som då benämndes sällskapet för växelunder-visningens befrämjande, beviljade riksdagen åren 1828—1830 för avlöning åt lärare vid en av sällskapet inrättad normalskola för växelundervisningen ett anslag av 2,000 riksdaler banko. För sagda ändamål utgick sedermera under en lång följd av år enligt riksdagens beslut ett årligt anslag med nyssnämnda belopp.

För nämnda normalskola hade Kungl. Maj:t år 1826 upplåtit en staten tillhörig lokal (egendomen nr 1 i kvarteret Marsvinet, förut Maria kron-bränneri) att användas, så länge skolan funnes vara i egenskap av folk-skollärarseminarium behöfelig. Sedan Kungl. Maj:t genom kungörelse den 22 april 1864, bland annat, förordnat, att ett seminarium för bildande av folkskollärarinnor skulle i Stockholm upprättas och folkskollärarseminariet därstädes indragas, medgav Kungl. Maj:t den 19 maj 1865, att ifrågava-rande lokal finge överlätas till Stockholms stads konsistorium för att under dess inseende användas till lokal för ett seminarium för folkskollärarinnor. Med anledning härav anhöll sällskapet — under förmälan, bland annat, att för lokalens inredning, utvidgning, underhåll och brandförsäkring för all framtid blivit, efter det sällskapet tillträtt densamma, använda 57,101 riksdaler 94 öre, varav 3,000 riksdaler blivit av statsmedel beviljade men återstoden utgått av sällskapets kassa, samt att en förhöjning i egendomens värde av minst 25,000 kronor under alla förhållanden måste anses vara beredd genom de tillbyggnader och förbättringar, sällskapet bekostat — att Kungl. Maj:t täcktes göra framställning hos riksdagen om en mot sistnämnda belopp svarande ersättning till sällskapet medelst anslag an-tingen av hela summan på en gång eller med ett visst årligt belopp.

Ansökningen föranledde år 1865 en framställning till riksdagen i det angivna syftet. I det vid propositionen fogade utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden den 12 maj 1865 yttrade dåvarande departementschefen att han ansåge billigt, att någon ersättning för de nedlagda kostnaderna komme sällskapet till godo samt att den lämpligaste formen för sådan

ersättning torde vara en förhöjning av det redan sedan längre tid tillbaka till sällskapet utgående statsanslaget. Sällskapet skulle ock därigenom sättas i tillfälle att utsträcka sin verksamhet till befrämjande av folkbildningen i allmänhet, oberoende av någon viss undervisningsmetod. Denna verksamhet skulle, enligt direktionens för sällskapet då gjorda anmälan, företrädesvis avse att gagna folkskoleväsendet, bland annat genom underhållandet av en provskola. Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet medgav riksdagen år 1866, att det till sällskapet för växelundervisningens befrämjande anvisade anslaget, då 3,000 riksdaler riksmünt, finge till 4,500 riksdaler riksmünt årligen förhöjas. Anslaget uppfördes på ordinarie stat. Då sällskapets verksamhet, såsom nyss antytts, nu kom att omfatta folkundervisningen i allmänhet, ändrade sällskapet sitt namn och kallade sig sällskapet för folkundervisningens befrämjande. Under denna titel har anslaget sedermera alltjämt varit uppfört med oförändrat belopp under riksstatens åttonde huvudtitel.

Nu gällande stadgar för ifrågavarande sällskap, av Kungl. Maj:t gillade och stadfästa den 13 november 1896, innehålla följande bestämmelser rörande sällskapets ändamål:

Sällskapet för folkundervisningens befrämjande, som förut kallats sällskapet för växelundervisningens befrämjande, har till uppgift att inom fäderneslandet främja en ändamålsenlig folkundervisning.

I sådant syfte skall sällskapet i huvudstaden underhålla en skola och bemöda sig att alltmer förbättra såväl anordningarna som lärometoderna i densamma genom införande av sådana förändringar, som efter noggrann prövning kunna anses lämpliga.

I den mån utrymmet medgiver, må tillfälle beredas för lärare och lärarinuor vid rikets folkskolor att i sällskapets skola taga kännedom om dess anordning och de förfaringssätt, som vid undervisningen användas.

Om tillgångarna medgiva, må sällskapet därjämte befordra utgivningen av skrifter och annan undervisningsmaterieell, lämpliga för folkundervisningen, samt även på annat sätt verka för folkbildningens höjande.

Enligt förutnämnda stadgar skall vården och ledningen av sällskapets angelägenheter anförtros åt en direktion, bestående av tolv personer, valda av sällskapet bland dess ledamöter.

Till ledamöter i sällskapet äger direktionen efter anmälan av någon sällskapets ledamot kalla personer, som anses kunna främja sällskapets ändamål.

Med anlitande av sina tillgångar har sällskapet, bland annat, år 1896 upprättat en tvåårig högre folkskola för flickor, vilken i viss utsträckning utgör underlag för en yrkesskola för utbildning av hushållsföreståndarinnor och husmödrar.

Då det anslag till sällskapet, varom nu är fråga, avses att delvis utgå

till understöd åt nämnda högre folkskola, torde jag här böra erinra om det av mig denna dag avgivna förslaget till ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid högre folkskolor samt till statsunderstöd åt nämnda skolor, i den mån det berör ifrågavarande högre folkskola, vilken skulle tillhöra den grupp av högre folkskolor, där undervisningen inriktats på visst yrke eller viss yrkesgrupp.

Enligt detta förslag skulle avlöningen vid sagda grupp av skolor utgöra:

för rektor vid tvåklassig högre folkskola, förutom avlöningsförmåner såsom ordinarie ämneslärare, ett särskilt arvode av 300 kronor;

för ordinarie kvinnlig ämneslärare, förutom fri bostad och bränsle eller motsvarande ersättning, icke understigande 350 kronor, 2,650 kronor, vartill skulle kunna komma tre ålderstillägg, vart och ett å 300 kronor, att utgå efter respektive 5, 10 och 15 år;

för annan kvinnlig timlärare än lärare i gymnastik och i musik 100 kronor för varje veckotimme; samt

för lärarinna i husligt arbete 80 kronor för varje veckotimme.

Statsunderstöd skulle utgå till varje årsklass med 2,650 kronor.

Därutöver skulle utgå följande bidrag:

för rektor: två tredjedelar av det för honom stadgade särskilda arvodet;

för varje ordinarie lärare: ett belopp, motsvarande de läraren tillkommande ålderstillägg;

för lärare, vilken meddelar fackundervisning i ämne, som i det för skolan fastställda reglementet betecknas såsom yrkesämne: för tillökning, enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, av arvodet åt sådan lärare för högst sex veckotimmar inom varje klassavdelning i andra årsklassen högst 45 kronor för varje veckotimme.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1917 hemställt om förslag till riksdagen angående anslag dels till sällskapets verksamhet i allmänhet, dels ock till understöd åt dess högre folkskola och därvid överlämnat en av direktionen för sällskapet till överstyrelsen ingiven skrivelse, i vilken direktionen meddelat följande rörande sällskapets högre folkskola:

Skolan upprättades år 1896 och omfattade då två årsklasser. Från och med höstterminen 1912 har skolan varit försedd med en överbyggnad av en tredje årsklass för yrkesundervisning i hemsysslor, klädsömnad och barnavård. Sedan Stockholms kommun numera anordnat yrkesskolor med kostnadsfri undervisning, har direktionen detta år beslutat att med nedläggande av högre folkskolans yrkesklass upprätta en

husmodersskola enligt de grunder, som äro angivna i kungl. kungörelsen angående understöd av statsmedel till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer etc. den 29 juni 1917. Denna sistnämnda skola har börjat sin verksamhet med höstterminen 1917.

Sällskapets högre folkskola omfattar alltså under läsåret 1917—1918 två årsklasser. Antalet elever utgör i första klassen 27 och i andra klassen 22. Vardera klassen kan anses utgöra en läraravdelning.

Skolan är förlagd till sällskapets hus, Grevturegatan 44, Stockholm.

Direktionens skrivelse var åtföljd av förteckning över de vid sällskapets högre folkskola anställda lärarinnorna, sammandrag av sällskapets räkenskaper för år 1916 samt berättelse och redovisning beträffande sällskapets verksamhet under åren 1904—1913.

Folkskolöverstyrelsen har till stöd för sin förberörda hemställan anfört bland annat:

Då sällskapets högre folkskola icke blott fyller samma uppgift som övriga sådana skolor utan därtill i visst avseende kan sägas tjäna som provskola för nämnda skolart, synes det vara skäligt, att sällskapet sättes i tillfälle att för de vid dess skola anställda lärarna genomföra liknande lönereglering, som för övriga högre folkskolor är av överstyrelsen ifrågasatt, ävensom att i övrigt genomföra de förbättringar, som äro under förberedelse beträffande samma skolart.

Ifrågavarande skola har enligt bilagda uppgifter från sällskapets direktion två årsklasser, vardera med en avdelning. För närvarande är anställd endast en ordinarie lärare, som är kvinnlig och som har mera än 15 ordinarie tjänstår. Skulle statsunderstöd utgå enligt de grunder, som av överstyrelsen föreslagits beträffande övriga högre folkskolor, måste givetvis ännu en ordinarie lärarinna anställas. Skolan är så ordnad, att den med nämnda förändringar torde kunna bliva berättigad till statsunderstöd enligt de krav, som av överstyrelsen föreslagits skola gälla för yrkesbestämd högre folkskola. Tillerkändes skolan statsunderstöd enligt av överstyrelsen föreslagna grunder och bestämmelser för yrkesbestämd högre folkskola, skulle den erhålla anslag till följande ändamål: till två årsklasser, till tre ålderstillägg åt den ordinarie lärarinnan, till rektorsarvode samt till kvalificerad yrkesundervisning för sex veckotimmar.

Nu kan det icke förbises, att direktionen vid tillsättande av en andra ordinarie lärartjänst vid skolan kan anse sig böra utse lärare, berättigad till ålderstillägg, vilka då också borde utgå av statsmedel. Då här berörda anslag icke synes böra uppföras i riksstaten såsom förslagsanslag utan begränsning, torde det vara lämpligast att i beloppet för ifrågavarande ändamål inräknas tre ålderstillägg, vilka givetvis komme att utgå endast i den mån den antagna läraren är därtill berättigad.

Departementschefen.

I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag, att statsunderstöd åt sällskapet för folkundervisningens befrämjande framdeles bör utgå dels till sällskapets verksamhet i allmänhet, dels till den av sällskapet upprättade högre folkskolan. Denna skola hör emellertid icke till det slag av högre folkskolor, som äro inrättade för ett eller gemensamt för flera

skoldistrikt eller annan kommunal samfällighet, varför den icke kan erhålla understöd från det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor. Under sådana förhållanden synes ett särskilt anslag böra för ändamålet beredas.

Understödet till ifrågavarande högre folkskola torde böra utgå enligt samma grunder, som komma att bliva gällande för andra högre folkskolor, vilka äro inriktade på visst yrke eller viss yrkesgrupp. Det härför erforderliga anslaget för år 1919 bör då beräknas på följande sätt:

för två årsklasser à 2,650 kronor	kronor	5,300: —
» arvode åt rektor	»	200: —
» ålderstillägg åt två ordinarie lärarinnor.....	»	1,800: —
» tillökning av arvodet åt lärarinna i yrkesämne för högst 6 veckotimmar à 45 kronor	»	270: —
		Summa kronor 7,570: —

Såsom ovan påvisats, är det i 1918 års stat för sällskapet upptagna ordinarie anslaget å 4,500 kronor för här berört ändamål tillkommet genom sammanförandet av tvenne vid skilda tider och för olika ändamål beviljade anslag. Det vid riksdagen åren 1828—1830 beviljade beloppet å 3,000 kronor avsågs till avlöning av lärarna vid sällskapets skola, varemot det vid riksdagen åren 1865—1866 beviljade utgjorde ersättning för vad sällskapet av egna medel påkostat en statens byggnad, som det återlämnat till statsverket. Det förstnämnda beloppet kan anses utgå till den högre folkskola, som sällskapet nu underhåller. Den ökning utöver oförmälda belopp, 3,000 kronor, som enligt vad i det föregående anförts nu bör tillerkännas sällskapet för reglering av lönerna vid nämnda skola och genomförandet av nödiga förbättringar vid densamma, skulle således utgöra 4,570 kronor.

Som villkor för beviljande av ökat belopp till nämnda skola bör uppenbarligen stadgas, att föreskrivna villkor för statsunderstöd till högre folkskola av motsvarande slag skola i tillämpliga delar gälla även för nu ifrågavarande skola. Ersättningsanslaget å 1,500 kronor bör såsom hittills utgå till sällskapet för den del av dess verksamhet, som ej har avseende å den av sällskapet upprätthållna högre folkskolan.

Enär storleken av det för olika år utgående beloppet till den högre folkskolan blir beroende av antalet ålderstillägg åt lärarinnorna och det antal veckotimmar, som kommer att anslås åt yrkesämne, synes det vara lämpligast, att det anslag, som nu torde äskas till nämnda skola, i riksstaten uppföres såsom förslagsanslag, högst oförmälda belopp, 7,570 kronor. Förutnämnda ersättningsanslag torde däremot böra betecknas såsom reser-

tionsanslag. Vid sådant förhållande synes det vara mest ändamålsenligt att det nu i riksstaten under rubriken: sällskapet för folkundervisningens befrämjande uppförda ordinarie anslaget å 4,500 kronor uteslutes ur riksstaten och i dess ställe under samma rubrik uppföras två särskilda anslag, vardera till det belopp och med den beteckning, som nyss angivits.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels, med uteslutande ur riksstaten av det nu å ordinarie stat uppförda anslaget till sällskapet för folkundervisningens befrämjande, till nämnda sällskap bevilja på ordinarie stat

till sällskapets verksamhet i allmänhet ett reservationsanslag av 1,500 kronor samt

till understöd åt sällskapets högre folkskola ett förslagsanslag, högst 7,570 kronor;

dels ock besluta, att såsom villkor för det sistnämnda anslaget utgående skola för sällskapets högre folkskola i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser som för sådan högre folkskola i allmänhet, där undervisningen är inriktad på visst yrke eller viss yrkesgrupp.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gustaf Florén.